

نقش مادران در تربیت اعتقادی درست فرزندان در آخرالزمان

ناهید فیروزآبادی^۱

چکیده

تربیت پرورش دادن، شکوفا ساختن و فراهم آوردن زمینه های به فعلیت رساندن استعدادهای درونی و بیرونی است. تربیت اعتقادی یکی از ابعاد مهم تربیت است که نقشی انکارناپذیر در تقویت و تثبیت باورهای اعتقادی دارد. افراد دارای تربیت اعتقادی درست کمتر دچار انحرافات اعتقادی و اخلاقی می شوند. با توجه به اهمیت حفظ باورهای اعتقادی در آخرالزمان، یکی از مهمترین نقش های مادران تربیت اعتقادی درست فرزندان خود در آخرالزمان می باشد. بدون این تربیت، اعتقادات فرزندان در فتنه ها و تلاطمات آخرالزمان از لغزش و انحراف مصون نمی ماند. هدف مقاله پاسخ به این سؤال است که نقش مادران در تربیت اعتقادی درست فرزندان در آخرالزمان چیست؟ و با روش توصیفی و فیش برداری کتابخانه‌ای، به تبیین نقش مادران در تربیت درست اعتقادی فرزندان در آخرالزمان می پردازد. نتیجه‌ی بحث این بود که مادران در تربیت اعتقادی درست فرزندان با ایجاد بینش و گرایش قلبی به خداوند، آموزش ولایت پذیری به فرزندان، تولی و تبری، معرفت و شناخت نسبت به امام عصر (عج)، شناخت صحیح نسبت به دین، تقویت تفکر و تعقل در فرزندان، بصیرت دهی به فرزندان و مقابله با شباهات فکری می توانند نقش آفرین باشند.

واژگان کلیدی: آخرالزمان، تربیت اعتقادی، فرزندان، نقش مادر.

۱ - طلبه سطح ۲ - مدرسه علمیه الزهرا (سلام الله علیها)، صحنه، <http://Nahidiiferozabadiigmail.com>

مقدمه

تربيت اعتقادی يکی از ابعاد بسیار مهم تربیت است که نقشی انکارناپذیر در تقویت و ثبیت باورهای اعتقادی انسان دارد. وظیفه اصلی والدین نسبت به فرزند تربیت و به ویژه تربیت اعتقادی اوست که در این زمینه مسئولیت سنگین بر دوش دارند. این امر در آخرالزمان که دوران آزمایش و فتنه های سخت است اهمیتی دوچندان می یابد.

در آخرالزمان، نسلی می تواند از آثار سوء فتنه ها و تلاطمات مصون باشد که وابستگی های عاطفی و قلبی عمیقی به دین و باورهای اعتقادی داشته باشد. تنها کسانی که تربیت اعتقادی صحیح یافته اند و پای بندان واقعی به سنن مذهبی و شعائر دینی هستند که کمتر در معرض انحراف و گناه و مفاسد و آلودگی های اخلاقی و تربیتی قرار می گیرند. اینکه مادران چه نقشی در تربیت اعتقادی فرزندان خود در آخرالزمان دارند مسأله‌ی مهمی است که باید به آن پرداخت.

حفظ باورهای اعتقادی فرزندان در آخرالزمان، يکی از مهمترین رسالت زنان مسلمان و شیعه، است؛ زیرا بدون تربیت اعتقادی درست نمی توان انتظار داشت اعتقادات فرزندان در فتنه ها و تلاطمات آخرالزمان از سستی، لغزش و انحراف مصون بمانند و فرزندی که تربیت اعتقادی درستی ندارد، هرگز نمی تواند در آینده، پرچم دار حکومت جهانی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف باشد. بنابراین اهمیت و ضرورت مسأله تربیت اعتقادی فرزندان در آخرالزمان از همین جا روشن می شود و این که مادران چه نقش بزرگی در این بعد تربیت در آخرالزمان خواهد داشت. هدف اصلی این تحقیق تبیین نقش مادران در تربیت اعتقادی فرزندان در آخرالزمان با توجه به منابع اسلامی است و از روش توصیفی و استفاده از منابع کتابخانه ای، با مراجعه به آیات و روایات و آثار اندیشمندان اسلامی برای تبیین و تشریح بحث استفاده می گردد.

۱- مفهوم شناسی

۱-۱- تربیت

واژه «تربیت» مصدر باب تفعیل، از ریشه «ربو» و در لغت به معنای رشد، افزایش یافتن و اصلاح چیزی آمده است. ابن منظور می‌گوید: «تربیت» از «ربو» به معنای زیادتی، رشد، نمو و نگه داری است^۱ راغب اصفهانی، تربیت را «تغییر تدریجی امری می‌داند، به گونه‌ای که آن چیز به حد تمام برسد»^۲ ابن فارس نیز معتقد است: «اقدام بر اصلاح چیزی را تربیت می‌گویند»^۳ دانشمندان اسلامی با توجه به معنای لغوی تربیت، مفهوم پرورش دادن، شکوفا ساختن، رشد دادن و فراهم آوردن زمینه‌های به فعالیت رساندن استعدادهای درونی و بیرونی متربی را از آن برداشت کرده‌اند. استاد مرتضی مطهری می‌نویسد: تربیت، به معنای پرورش دادن استعدادهای درونی‌ای که بالقوه در یک شی موجود است، می‌باشد؛ یعنی آن توانایی‌های بالقوه را به فعالیت برساند.^۴

۱-۲- تربیت اعتقادی

تربیت اعتقادی عبارت است از: «اقداماتی که برای انتقال اطلاعات و بینش افزایی و نیز ایجاد گرایش و شکل دهی باور و پذیرش قلبی در متربی، در حوزه اعتقادات صورت می‌گیرد بنابراین تربیت اعتقادی فرایند آموزش اعتقادات به متربی و مجموعه اقداماتی است که مرتبی برای شکل دهی نظام باورها، اقنان فکری، ایجاد بینش، گرایش و پذیرش قلبی و التزام درونی در متربی انجام می‌دهد»^۵

۱ - ابن منظور، لسان العرب، بیروت، ماده «ربو».

۲ - راغب، المفردات فی غرایب القرآن، ذیل واژه تربیت.

۳ - ابن فارس، معجم مقاييس اللげ، «ماده رب».

۴ - مطهری، تعلیم و تربیت در اسلام، ص ۶.

۵ - اعرافی، علیرضا، موسوی، سید نقی، تربیت اعتقادی از منظر فقه، ص ۹

۲- نقش های مادران در تربیت اعتقادی فرزندان در آخرالزمان

مهم ترین نقش مادران در تربیت اعتقادی فرزندان در آخرالزمان تقویت و تثبیت باورهای

اعتقادی آنان است که راه های تحقق آن عبارتند از:

۱- ایجاد بیش و گرایش قلبی به خداوند

فرزندان اولین و بهترین درس دینداری و اعتقاد به خدا را در محیط خانه و از راه دیدن رفتار

پدر و مادر به خصوص مادران یاد می‌گیرند «وقتی که کودکان و نوجوانان مشاهده می‌کنند پدر و

مادرشان نسبت به امور مذهبی حساسیت و دقت نظر دارند و به عبادات اهمیت فراوان نشان می-

دهند و در اوقات نماز با اشتیاق به سوی عبادات می‌شتابند و در مناسبهای مذهبی و مراسم

عبادی شرکت فعال دارند، خود به خود به این قبیل امور احساس علاقه و نشاط می‌کنند و

مجذوب حالا ملکوتی دعا و مناجات می‌شوند»^۱

باورهای دینی، اصول و فروع دین است که اعتقاد به آنها بر هر فرد مسلمانی واجب است و

باید به آنها ایمان بیاورد و روی گردانی از آن کفر محسوب می‌شود. برای مقابله با افکار کفرآلود

باید عقاید فرزند در کودکی محکم و صحیح پایه گذاری شود. از آنجایی که فرزندان در کودکی

هنوز به رشد کافی نرسیده اند و توان تجزیه و تحلیل عقلی و استدلال منطقی مسائل را ندارند،

بهتر است آنها را از راه آموزش و تقلید با خدا آشنا ساخت و به تدریج، آموزه‌های دینی را به آنان

آموخت و توحید و خداشناسی را نیز به ایشان تلقین کرد. نوزادی که در محیط دینی پرورش

یافته و بارها آهنگ دل ربای قرآن و لفظ زیبای خدا را شنیده و نماز خواندن والدین را دیده، با

نوزادی که در محیط فاسد بزرگ شده و صدای ساز و آواز شنیده و در محیط گناه رشد کرده

است، یکسان نیست^۲ نقش آفرینی مادر در عرصه تکالیف عملی مانند نماز و روزه روشن است.

۱ - مروجی طبسی، محمدجواد، حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت، ص ۱۶۸

۲ - امینی، تربیت، ص ۸۹

وی می تواند با انجام دادن فرایض الهی، الگویی نیکو برای فرزندان و مصدق عینی این حدیث

شریف باشد: «كُونُوا دُعاَة النَّاسِ بِأَعْمَالِكُمْ وَ لَا تَكُونُوا دُعاَة بِالْسِتَّكُمْ»^۱

در نظام تربیتی اسلام، این نکته مورد تأکید قرار گرفته است که دوران کودکی، دوران شکل‌گیری شخصیت دینی، عاطفی، عقلی و... کودک است. روایات در این زمینه دلالت دارند که در دوران کودکی (هفت سال اول) عنایت خاصی بر مؤanst کودک با مقوله‌های اعتقادی، مذهبی و اخلاقی است. نظر به محدودیت قدرت درک و فهم کودک از ارزش‌های اخلاقی و به لحاظ رشد نایافتگی او از لحاظ اجتماعی، بیشترین تلاش مربیان در این مرحله، باید در جهت ایجاد رغبت، علاقه و انس در کودک به ارزش‌ها و مفاهیم اعتقادی باشد؛^۲ از این رو کلیه رفتار پدر و مادر - به ویژه مادر که در این دوره، بیشترین ارتباط را با فرزند دارد - در شکل‌گیری شاکله شخصیتی فرزند مؤثر است.

۲- آموزش ولایت پذیری به فرزندان

پیامبران و امامان علیهم السلام راهنمایان به سوی خداوند متعال اند. هرکس ایشان را بشناسد و در گفتار و رفتار از آمان پیروی کند، به خداوند متعال واصل شده است و هرکس ایشان را نشناسد از گمراهان ناآگاه است. یکی از نمونه‌هایی که در قرآن به آن اشاره شده است دعوت حضرت ابراهیم از پدرش جهت پیروی کردن از او برای رسیدن به راه راست و دوری از گمراهی می باشد: «يَأَبْتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا: ای پدر، به راستی مرا از دانش [وحی، حقایقی به دست] آمده که تو را نیامده است. پس، از من پیروی کن تا تو را به راهی راست هدایت نمایم.»^۳ هدایت به معنای راه نشان دادن است، نه به راه رساندن، چون شأن

۱ - قمی، سفینه البحار، ج ۲، ص ۲.

۲ - شرفی، مراحل رشد و تحول انسان، سوم، ص ۲۰۵.

۳ - مریم / آیه ۴۳.

ایستادند و عده‌ای نیز در پذیرش ولایت ایشان دچار تردید شدند. علاوه بر آن نمونه‌های فراوانی در تاریخ تا عصر کنونی وجود دارد. بنابراین وجود بصیرت یا فقدان آن، عامل مهم در تعیین و تضمین سعادت و شقاوت انسان محسوب می‌شود. علاوه بر آن همین بصیرت زمینه‌ساز ویژگی‌های دیگر و مقدمه‌ی سعادت است. پس رابطه تنگاتنگ تربیت ولایی و داشتن بصیرت امری ضروری و اجتنابناپذیر می‌باشد.

یکی از جنبه‌های بصیرت دهی به فرزندان، شناخت مقتضیات هر زمانه و نیازهای خاص مردم هر عصر است و مادران در گام نخست، نیازمند عزم به علم آموزی و کسب آگاهی دارند. کسب علم و آگاهی در مورد معارف دینی خود، به طور مستقل یکی از ویژگی‌های مهم آنها است که می‌تواند در عین زمینه‌سازی، دارای ارتباطی دو سویه و نزدیک با ویژگی زمان‌شناسی فرزندان باشند؛ به این معنی که احاطه علمی مادران بر پیام مورد نظرش در صورتی می‌تواند دارای تأثیر مطلوب و به دور از شبهه و بصیرت افزا باشد که مبتنی بر نیازهای زمان، نیازهای مخاطب و ظرفیت وجودی او باشد، زیرا گاهی پیامی متناسب با مقتضیات زمانه و مخاطب است اما به علت عدم احاطه علمی نه تنها سبب هدایت نمی‌شود بلکه زمینه ساز ایجاد شبهه می‌شود.

۹- ایجاد شناخت صحیح نسبت به دین

خانه و خانواده، اولین عاملی است که انسان را تحت تأثیر فضا و روابط و مناسبات خود قرار می‌دهد؛ همه چیز این محیط و به خصوص افراد آن بسیار مؤثر هستند و ریشه بسیاری از ناهنجاریها در روابط و مناسبات خانوادگی است. آنجا که آرامش مخدوش می‌شود، ناهنجاری‌ها ظهر می‌کند، چنانکه در روایتی از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) به نقش مهم خانواده در شکل گیری عقاید و رفتار فرزند اشاره شده است:^۱ پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرموده است:

۱ - سادات کیابی، موانع تربیت از منظر احادیث و روایات اهل بیت، ص ۴.

«كُلُّ مولودٍ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبْواؤهُ يُهَوِّدُونَهُ وَيُنَصَّرَانَهُ وَيُمَجَّسَانَهُ»^۱ هر نوزادی بر فطرت الهی به

دنیا می آید، پس پدر و مادر او را به دین یهود، نصرانی و زردشتی گرایش می دهند.

اسلام، اهمیت ویژه ای برای مادران قائل شده است و در قرآن کریم، ضمن سفارش نیکی به پدر و مادر، برای مادر جایگاه ویژه‌ای قرار می دهد؛ چرا که مادر با گوشت و جان خود فرزند را درون خود پرورش می دهد و سختی حمل را بر دوش می کشد و پس از آن با شیر خود کودکش را تغذیه می نماید.^۲

حضرت امام، شغل مادری را شریف ترین شغل می شمارند: «این مادر که بچه در دامن او بزرگ می شود، بزرگترین مسئولیت را دارد ... شریف ترین شغل در عالم، بزرگ کردن یک بچه است و تحويل دادن یک انسان است به جامعه».^۳

مادر می تواند با اعمال و رفتار خود، کیفیت بندگی شناخت صحیح نسبت به دین و حمایت از امام را به فرزندان بیاموزد؛ هم چنان که امام حسن مجتبی (علیه السلام)، شبانگاه تا صبح گاه، نظاره گر مادر خویش، حضرت زهرا (علیها السلام) است که از شب تا صبح به عبادت خدا مشغول است و در حق همسایگان دعا می کند.^۴

۱ - قمی، سفینه البحار، ج ۷، ص ۱۱۵.

۲ - احقاف، آیه ۱۵۰ و لقمان، آیه ۱۴۰.

۳ - مؤسسه تنظیم ونشر آثار امام خمینی قدس سرہ، صحیفه نور، ج ۷، ص ۴۶۴.

۴ - الحر العاملی، وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۱۱۲، ح ۴۲.

نتیجه گیری

تربیت در آخرالزمان راه پر پیچ و خمی دارد. برای تربیت اعتقادی صحیح فرزندان در آخرالزمان نیاز به تقویت و تثبیت باورهای اعتقادی است. برای تقویت و تثبیت باورهای اعتقادی در فرزند در آخرالزمان مادران نقش مهمی دارند و آنها با ایفای نقش در ایجاد بینش و گرایش قلبی در فرزندان نسبت به خداوند، آموزش ولایت پذیری به فرزندان، ایجاد تولی و تبری در فرزند، ایجاد معرفت و شناخت نسبت به امام عصر (عج)، مقابله با شباهات فکری، تقویت تفکر و تعقل در فرزندان، آموزش قرآن و باورهای اعتقادی درست به فرزندان، بصیرت دهی به فرزندان و شناخت صحیح در فرزندان نسبت به دین این نقش را ایفا کنند.

در مجموع با توجه به مباحث مطرح شده می‌توان نتیجه گرفت پیچیدگی تربیت در آخرالزمان و هم‌چنین تلاش بی‌وقفه مهاجمان فرهنگی برای تخریب فرهنگ دینی و اعتقادی و جلوگیری از اشاعه این فرهنگ، بیش از گذشته اهتمام جدی مادران و آشنایی با تربیت صحیح اعتقادی را می‌طلبد. بدون بهره‌گیری از آداب و دستورات دین و بدون پایبندی به احکام و واجبات و محرمات دینی و نیز بدون حضور در مناسک دینی و زنده نگه داشتن شعائر دینی نمی‌توان در تربیت فرزندان که یکی از بهترین و مهم ترین رسالت‌های یک مادر در آخرالزمان است، موفق بود.

فهرست منابع

* قرآن کریم.

۱. ابن فارس، احمد معجم مقایيس اللげ، تحقیق و ضبط: عبدالسلام محمد هارون، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۴۰۴ ه.ق.
۲. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت، دار صادر، ۱۴۱۶ هـ . ق.
۳. اعرافی، علیرضا، موسوی، سید نقی، تربیت اعتقادی از منظر فقه، کاوشنی نو در فقه اسلامی، شماره ۲، ۱۳۹۲.
۴. امینی، ابراهیم، تربیت، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۱.
۵. امینی، ابراهیم، دادگستر جهان، تهران، شفق، هفدهم ۱۳۹۶
۶. باهنر، ناصر، آموزش مفاهیم دینی همگام با روان شناسی رشد، چاپ نهم، تهران سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۷.
۷. حر عاملی، محمد بن حسن وسائل الشیعه، قم، مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث، ۱۳۷۰
۸. خمینی، روح الله، صحیفه نور، مؤسسه تنظیم ونشر آثار امام خمینی قدس سره، چهارم، ۱۳۸۵
۹. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غرایب القرآن، تحقیق: عدنان داؤدی، دمشق، دارالقلم، ۱۴۱۶ هـ . ق.
۱۰. زارعی توپخانه، نقش ولایت پذیری اهل بیت در امنیت فردی و تحلیل روانشناختی آن، معرفت، سال بیست و دوم، شماره ۱۹۱، آبان ۱۳۹۲.
۱۱. سادات کیایی، سید محسن، موانع تربیت از منظر احادیث و روایات اهل بیت، پژوهش و اندیشه، شماره هیجدهم، بهار ۱۳۹۰
۱۲. سعادت پرور، علی، ظهور نور، ترجمه ای از کتاب الشموس المضیئه، تهران، سنا، ۱۳۷۶

۱۳. شرفی، محمدرضا مراحل رشد و تحول انسان، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۵
۱۴. شریفی، بررسی تطبیقی روش‌های تعلیم و تربیت کودک در نظام تربیتی اسلام و پراغماتیسم، دوفصلنامه علمی-پژوهشی آموزه‌های تربیتی در قرآن و حدیث، شماره ۱.
۱۵. شیخ صدق، خصال، تهران اندیشه هادی، ۱۳۸۵
۱۶. قرشی، قرشی، سید علی اکبر، قاموس قرآن، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ هشتم، ۱۳۷۸
۱۷. قلی زاده کلان، فرض الله، دین، تربیت و اخلاق، قم، پارسایان، ۱۳۷۶.
۱۸. قمی، عباس، سفینه البحار، دارالاسوہ، ج اول ۱۴۱۴.
۱۹. کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، محقق علی اکبر غفاری، تهران دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ق.
۲۰. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، بیروت، دارالوفا، ۱۴۰۳.
۲۱. مرتضی مطهری، تعلیم و تربیت در اسلام، تهران، صدرا، شانزدهم، ۱۳۶۳
۲۲. مروجی طبسی، محمدجواد، حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت، چاپ پنجم، قم، مؤسسه بوستان کتاب، ۱۳۸۷.
۲۳. مصباح یزدی، محمد تقی، معارف قرآن، قم، مؤسسه راه حق، ۱۳۷۳
۲۴. مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، قم، مدرسه امام علی علیه السلام، ۱۳۷۸.
۲۵. نوری، میرزا حسین، المستدرک الوسائل، بیروت، مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث، ۱۴۰۸ق.